

Trei hrisoave domnești regăsite

Neamul Săsenilor din satul Biscenii de Jos, comuna Calvini, județul Buzău, a cărui întemeiere s-a petrecut în jurul anului 1700¹, dar ai cărui strămoși, Mărginenii, sint atestați documentar încă din 1610², a deținut în prima jumătate a secolului al XVIII-lea un domeniu de aproximativ 5000 de pogoane³, în afară de alte proprietăți extrabiscenene⁴ și, în consecință, un interesant portofoliu de documente istorice.

În anii 1930—1933 aceste documente au fost copiate de un student, care le-a introdus în extenso ca anexe în lucrarea sa de licență. Neposedind în acea vreme — 1935 — banii necesari pentru a o tipări, el s-a mulțumit să publice în 1938 un rezumat al ei într-o revistă din Buzău⁵. În acest rezumat, documentele amintite, printre care și cele trei care fac obiectul acestui articol, sint menționate numai cu data și un foarte scurt rezumat⁶.

După apariția legii Patrimoniului Cultural Național, Coralia Săseanu a încredințat Arhivelor Statului Buzău pachetul de documente, dar cele trei hrisoave și altele lipsesc, fiind pierdute în timpul ultimului război mondial.

Aceleași împrejurări au condus și la distrugerea lucrării licențiatului din 1935. Au scăpat numai paginile 241—244, adică tocmai textele celor trei hrisoave în cauză. Pe de altă parte, copii de pe acestea au fost trimise la Arhivele Statului Buzău cu rugămintea de a fi păstrate în pachetul Coralia Săseanu din care fac parte integranță ele avind deosebită importanță.

Mai întâi, se cade a se aminti că toate obștile menționate în aceste hrisoave (Bisca de Jos, Vereș, Frăsinet etc.), ca toate celelalte, se aflau în destrămare avansată încă din secolele XV—XVI⁷. Este drept că marii boieri nu pătrunseseră încă cu acaparările lor în zonă. În schimb, unii dintre moșnenii locali, puțini la număr, se îmbogățeau, în timp ce majoritatea celorlalți sărăceau și-și vindeau la prețuri modeste părțile de moșie. Mai mult, nu de puține ori cumpărările se făceau prin abuz. Este cazul „mincinosului“ Micu din porunca lui Radu Șerban voievod, datată 24 noiembrie 1610. Înșelînd buna credință a voievodului și a marilor boieri martori, „Micu n-au făcut carte numai pe a treia parte (pe) care au fost cumpărat“, cu 36.600 de aspri gata de la Chira călugărița, „ci au făcut pe toată moșia călugăriței“ din Bisca de Jos. Readus în fața voievodului de Chira, „au rămas Micu de judecată“ și i s-a recunoscut numai o treime.

¹ Gion Ionescu, *Săsenii din Biscenii de Jos. Spiță de neam*, în „Revista Arhivelor“, An. LXI (1984), vol. XLVI, nr. 4, p. 454—464.

² Vezi hrîsoavul din 24 noiembrie 1610 din acest articol.

³ Arh. St. Buzău, Colecția de achiziții și documente, pachet. IX, depunerea Coralia Săseanu, documentele 8, 9, 10, 45, 84; Arh. St. București, colecția Documente istorice, DCCLX/43.

⁴ Arh. St. București, colecția Documente istorice, CCCCLXVI/5B; fond. Inaltul Divan, dosar 74/1837, f. 19—21.

⁵ Horia Constantinescu, *Vechi biserici de lemn de pe valea Bisca Chiojdului*, în „Ingerul“, X, 1938, nr. 3, p. 221—223.

⁶ *Ibidem*, p. 222, nota nr. 3.

⁷ Gion D. Ionescu, *Două hrisoave domnești referitoare la moșii de pe valea Bisca Chiojdului*, în „Revista Arhivelor“, An. LX (1983), vol. XLV, nr. 2, p. 155—158.

Pentru a întări convingerea că acest document a existat menționăm componența sfatului domnesc, și anume martorii amintiți, în comparație cu cei prezenți în alt act, tot din 24 noiembrie 1610, publicat în volumele de documente ale Academiei R.S.R.⁸ În ambele hrisoave apar Cernica mare vornic, Lupu mare logofăt, Nica mare vistier, Mirzea mare spătar, Bărcan stolnic, Costea comis, Stanciu paharnic și Leca mare postelnic.

În celelalte două hrisoave se înfățișează în postura de cumpărători ai multor ocine, mai întâi Stan Mărgineanu și apoi fiul său, Stoica Mărgineanu. La 14 ianuarie 1622 Stan era martor într-un zapis prin care lui Mihalcea vornic din Pătirlagele i se dăruia un vad de moară în Cislău. Stan își însotea semnătura cu imprimarea sigiliului inelar⁹. Acest inel avea să treacă la fiul său, Stoica, și se află imprimat pe un zapis din 1649¹⁰.

Documentul care îl înfățișează pe Stan Mărgineanu datează din 8 mai 1617. Alexandru Iliș voievod întărea lui Stan mai multe ocine sau părți din ocine pe care le cumpăraseră de la alți moșneni nevoiași din Bisca de Jos. În cazul ocinei întregi a Dadăi sau Dodăi, Stan plătea cu „patru boi, două vaci cu lapte, un cal și 1000 de aspri gata”. Unui nepot al său, Preda, Stan îi plătea 900 de aspri și „doi boi”, ceea ce arată că Stan era și un crescător și negustor de vite.

Din compararea martorilor arătați de acest hrisov cu cei dintr-un alt hrisov numai cu 2 zile mai vechi (6 mai)¹¹, se constată că ei erau aceiași, și anume: Dumitru mare ban al Craiovei, Cîrstea mare vornic, Nica mare logofăt, Sterian mare vistier, Păruș mare spătar, Goran stolnic, Mirzea paharnic și Iano mare postelnic. Este încă un indiciu al existenței și autenticității documentului.

În sfârșit, cel de al treilea document, o carte domnească (fragment), se referă la cumpărăturile lui Stoica Mărgineanu, ocine din moșiile Veres, Frăsinet, astăzi Cătina, și Bisca de Jos, precum și la cele ale surorii sale, Gherghina: vie și stinjeni în cimp, în moșia Săseni, partea Bădicească de pe valea Nișcovului¹². Printre vinzătorii se afla și bătrîna călugăriță Chira, care își sacrifică ultima ei avere, a șasea parte din ocina ce avusese în Bisca de Jos, vadul de moară și locul de casă.

Documentul cuprinde unele amănunte prețioase pentru istoria comunei Calvinii. Astfel, Matei Basarab voievod îl menționează pe Stoica Mărgineanu, ca „sluga domniei mele”, cum avea să-l amintească și în mai 1645¹³, cu ocazia altor cumpărături. Pînă la recuperarea acestui fragment, s-a crezut că Stan Mărgineanu a avut trei fii: Stoica, Dragomir și Gherghina. Fragmentul precizează că Gherghina îi era soră și nu fiu.

Se mai amintește că aproape întreaga avere a celor trei frați a ajuns în stăpînirea lui Stoica. O fiică a acestuia — numele nu i se cunoaște — a fost căsătorită cu Radu II Săseanu și amîndoi au întemeiat neamul Săsenilor din Biscenii de Jos.

⁸ *Documente privind Istoria României*, XVII, B, vol. I, 1951, p. 492.

⁹ *Ibidem*, vol. IV, 1952, p. 82.

¹⁰ Arh. St. București, colecția Documente istorice, C/175.

¹¹ *D.I.R.*, XVII, B, vol. III, 1951, p. 130.

¹² Mențione pe un Octoih de la 1742, publicată de N. Iorga, *Trei biserici muntene, Pietroșița, Calvinii și Cremenari*, în „*Buletinul Comisiei Istorice*”, XXIV, 1931, p. 53—54.

¹³ Arh. St. Buzău, Colecția de achiziții și documente, pachet. IX, depunerea Coralia Săseanu, document. 1 a; Gion Ionescu, *Un hrisov inedit de la Matei Basarab Vodă*, în „*Revista Arhivelor*”, nr. 2/1979, p. 184—186.

Se pare că Stoica a fost slujitor al Cantacuzinilor și că, prin intermediul său, marele spătar Mihai a pătruns cu stăpînire în moșiile Biscii Chiojdului¹⁶. De asemenea, partizan probabil al lui Toma Cantacuzino, Stoica s-a refugiat în Moldova, refugiu din care nu s-a mai întors. Averea lui Stoica a constituit începutul amintitului domeniu de aproape 5000 de pogoane, pe care l-a realizat nepotul său Mihai Săseanu, unicul fiu al lui Radu II Săseanu. Toate acestea explică de ce actele vechi ale Mărginenilor, printre care și cele trei porunci de întărire regăsite astfel, s-au aflat în portofoliul Săsenilor și al urmașilor acestora unde ele trebuie reintegrate.

GION D. IONESCU

1

1610 (7119) noiembrie 24, *Tîrgoviște*. În urma unei judecăți Radu (Șerban) voievod întărește Chirei călugărița și fratelui ei Ștefan două părți din trei ale ocinei ce o aveau în moșia Bisca de Jos, județul Secuienii, iar lui Micu „mincinosul”, rămas de judecată, numai o parte, a treia.

Cu mila lui Dumnezeu, Io Radu voievod și domn a toată Țara Românească, nepotul răposatului Basarab voievod, dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele călugăriței Chira și frate(lui) său Ștefan și feciorilor săi, cîți Dumnezeu îi va dărui, precum să se știe că le-am dat lor moșie la Bisca de Jos...¹, partea călugăriței Chira două părți, iar o parte au fost vîndut-o călugărița Chira, că această moșie ce am zis mai sus este a ei veche și dreaptă moșie de danie.

Iar după aceea, Micu n-au făcut carte numai pe a treia parte, (partea) care au fost cumpărat, ci au fost făcut carte pe toată moșia călugăriței Chira care au fost cumpărată pe 36.600 de aspri gata.

Apoi stînd ei la judecată, toți de față înaintea domniei mele, călugărița Chira cu Micu, îndată domnia mea, văzînd adevărul cum au fost cumpărat Micu din partea călugăriței Chira numai a treia parte, iar n-au fost cumpărat moșia ei toată și am aflat aceasta de la Micu mincinosul.

Și au rămas Micu de lege și de judecată dinaintea domniei noastre.

Pentru care poruncim ca (Micu) să nu mai aibă amestec cu moșia călugăriței Chira.

Drept aceea, am dat domnia mea călugăriței Chira și frate(lui) său Ștefan pre această moșie de danie, ce am zis mai sus, ca să (le) fie lor stătătoare, feciorilor și nepoților lor, neclintit de nimeni, după zisa domniei mele.

Deci și martori am pus domnia mea (pe) jupan Cernica mare vornic, jupan Lupu mare logofăt, Nica mare vistier, Cîrstea mare spătar, Bărcan stolnic, Costea vornic, Stanciu paharnic și jupan Leca vel postelnic.

Și ispravnic Lupu mare logofăt.

Și am scris eu, Neagoe logofăt, în cetatea Tîrgoviștei.

Luna noiembrie, 24 zile, leat 7119 (1610).

Arh. St. Buzău, Colecția de achiziții și documente, pachet. IX, depunerea Coralia Săseanu, document. 142.

¹ Loc rupt în document.

2

1617 (7125) mai 8, *Tîrgoviște*. Alexandru Iliș voievod întărește lui Stan Mărgineanu mai multe părți de moșie (arătură, siliste, curături, vaduri de mori) pe care le cumpărase de la Mihai, Dada, Prêda și alții din Bisca de Jos, plătindu-le cu bani gata sau cu animale.

¹⁶ Gion Ionescu, *Urme cantacuzinești în moșiile și satele din bazinul Biscii Chiojdului*, comunicare în ședința Comisiei de Heraldică Genealogie și Sigilografie din 13.I.1983.

Cu mila lui Dumnezeu, Io Alexandru voievod și domn a toată Țara Românească, fiul marelui și preabunului răposat Io Iliăș voievod, dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele lui Stan Mărgineanu și feciorilor lui de aci, cîți Dumnezeu îi va dăruî, precum s-ă se știe că (i-)am dat moșie în Bîsca de Jos, partea Dadăi toată, din cîmp, din pădure și din apă și de peste tot hotarul...¹ și din siliștea satului și cu casă cu tot, pentru că au cumpărat Stan Mărgineanu pre patru boi și pre două vaci cu lapte și pre un cal și pre o mie de aspri gata...¹

Și au mai cumpărat Stan Mărgineanu de la...¹ trei pămînturi de arătură și un loc de casă, pre trei sute (de) aspri gata.

Și au cumpărat Stan Mărgineanu (alte trei) pămînturi și a treia parte din hotarul lui Dragomir.

Și au mai cumpărat Stan Mărgineanu un loc de curătură de la Mihai pre o sută și șaptezeci (de) aspri.

Și iarăși au cumpărat Stan Mărgineanu de la nepotul său Preda, partea lui din apă, cîtă se va afla, pe nouă șuțe (de) aspri și pre doi boi.

Și i-au vîndut acești oameni ce sînt numiți mai sus pre această moșie ce am zis mai sus, de a lor bunăvoie și cu știrea tuturor meșierilor dimprejurul locului, și din sus și din jos, anume popa Voinea ot Bîsca de Jos și Dragomir și Stan Rîmniceanu și Drăgoi și Ștefan brat ego.

Pentru aceasta am dat domnia mea lui Stan Mărgineanu pre acestea necîntit de nimeni, după zisa domniei mele.

Drept aceea și mărturie am pus domnia mea pe : jupan Dumitru mare ban al Craiovei și jupan Cîrstea mare vornic și jupan Nica mare logofăt și jupan Sterian mare vistiernic, și jupan Păruș (mare) spătar și jupan Gorgan Stolnic...¹, și Mîrza paharnicul, și jupan Iona mare postelnic)

Și ispravnic jupan Nica mare logofăt.

Scriu-s-au în Tîrgoviște, luna mai 8 zile leat 7125 (1617)

Arh. St. Buzău, Colecția de achiziții și documente, pachet. IX, depunerea Coralia Săseanu, document. 143.

¹ Loc rupt în document.

3

1642¹. Fragment dintr-o poruncă de întărire dată de Matei Basarab voievod lui Stoica Mărgineanu și surorii sale Gherghina din Bîsca de Jos, județul Secuieni, care cumpăraseră niște părți din moșiile Frăsinet, Vereș, Bîsca de Jos și Săseni.

Cu mila lui Dumnezeu, Io Matei Basarab voievod dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele (slugii domniei mele) Stoica (Mărgineanu) de la Bîsca de Jos, sud Saac, și feciorilor lui, cîți Dumnezeu îi va dăruî, precum s-ă se știe că am dat lui moșia la Vereș, din cîmp, din pădure, cîtă se va afla de peste tot hotarul, că au fost cumpărat Stoica această parte de moșie mai sus de la Stanciu de la Vereș, pe o mie (de) aspri gata și cu zăpis de la mîna lui de vînzare și cu marturi scriși în zăpis;

Și iar am dat (slugii domniei mele) Stoica de la Bîsca de Jos moșie la Frăsinet, la izvorul din vale de la valea lui Dobroslav, pînă la hotarul Bîscenilor (de Sus), din cîmp, din pădure, din apă, din uscat și de peste tot hotarul, din hotar pînă în hotar, pentru că au fost cumpărat Stoica această moșie zisă mai sus de la Stanciu din Frăsinet, partea lui toată pe cinci mii (de) aspri gata și cu zăpis de la mîna lui de vînzare și cu mărturiile ce sînt scrise, că s-au dat Stoicăi moșie la Frăsinet, iarăși din izvorul lui Dobroslav, pînă la hotarul Bîscenilor (de Sus) din cîmp, din pădure, și din apă și de peste tot hotarul, din hotar pînă în hotar, pînă unde au fost cumpărat Stoica această moșie pe o mie (de) aspri și cu zăpis de la mîna lui de vînzare.

Și iar i s-a dat Gherghinei, sora Stoicăi, 12 pogoane de vie părăginită și doisprezece stînjeni de moșie la Săseni, din partea Bădichii în dealul Săsenilor din apa Buzăului pînă la lacul (cu răchițele), din hotar pînă în hotar, că au fost cumpărat Gherghina aceste pogoane de vie și cu stînjenii de mai sus de la urmașul lui Dragomir din Săseni cu 6000 (de) aspri gata și cu zăpis de la mîna lui de vînzare și martori scriși.

Și iar am dat slugii domniei mele Stoica Mărgineanu la Bisca de Jos și un loc de casă, însă din partea călugăriței Chira, a șasea parte de peste tot hotarul și cu vad de moară.

Arh. St. Buzău, Colecția de achiziții și documente, pachet. IX, depunerea Coralia Săseanu, document. 144.

¹ Dată stabilită de Horia Constantinescu.

Din corespondența diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu (IV)*

Prima din epistolele reproduse aici, în limba maghiară¹, datează din 27 mai 1708 și a fost expediată din Potlogi comitelui Mihály Mikes (1667—1721), mai marele căpitan al celor Trei Scaune Secuiești, consilierul intim al principelui Francisc al II-lea Rákóczi, refugiat în Moldova²; expeditorul felicită pe ostașii curuți pentru neașteptatele succese obținute pe fronturile de luptă din Transilvania, Stiria și Austria inferioară împotriva trupelor imperiale conduse de generalii Rabutin și Heister (care, înlocuise la conducere pe Starhemberg trimis în Spania)³ și-și manifestă recunoștința față de Mikes că acesta se însărcinase să transmită corespondența lui Brâncoveanu adresată lui Rákóczi⁴ și, în același timp, să expedieze și scrisorile de răspuns ale principelui. Este singura misivă trimisă de Brâncoveanu curuților în ungurește, probabil pentru facilitarea înțeleșului mesajului și grăbirea satisfacerii solicitărilor formulate, domnul recurgând, după toate aparențele, la serviciile diacului său de cancelarie pentru limba maghiară, Toader Corbea⁵.

* Părțile I și II au fost publicate în „Revista Arhivelor”, an LXII (1985), vol. XLVII, nr. 1, p. 78—84 și nr. 3, p. 338—343, iar partea a III-a *ibidem*, an LXIII (1986), nr. 1, p. 56—64.

¹ Datoz transcrierea și traducerea acestui document bunăvoinței prof. dr. Andrei Magyari de la Universitatea din Cluj-Napoca, iar verificarea lor amabilității colegului meu dr. Ludovic Demény de la Institutul de istorie „N. Iorga”. Ambilor le adresez cele mai calde mulțumiri.

² Pentru contele Mikes vezi partea I a studiului de față, apărut în „Revista Arhivelor”, LXII (1985), nr. 1, p. 83, n. 26. Pentru activitatea sa în Moldova a se consulta și jurnalul comitelui István Wesselényi la data de 24 aprilie 1708, cf. Wesselényi István, *Sanyarú világ. Napló 1703—1708, II 1707—1708* (editori L. Demény și A. Magyari), București, 1985, p. 506.

³ Amănunte la Carol Göllner, Paul Abrudan, *Francisc Rákóczi al II-lea (1704—1711)*, București, 1983, p. 153—157.

⁴ Vezi scrisoarea lui Brâncoveanu către Rákóczi, expediată în aceeași zi, 27 mai 1708, din Potlogi și anexată misivei trimise lui Mikes, în partea a III-a a studiului de față în „Revista Arhivelor”, anul LXIII (1986), vol. XLVIII, nr. 1, p. 58—59, nr. 7.

⁵ *Ibidem*, LXII (1985), vol. XLVII, nr. 1, p. 78.